

„Rootslasena oli ta meile võõram.“ Kunstiajaloo professori Helge Kjellini õpiaastad ja kujunemine enne Tartut

EERO KANGOR

Tartu Ülikooli esimeseks kunstiajaloo professoriks valiti 1921. aasta mais mitme välismaise kandidaadi hulgast tuntud Austria kunsti-
teadlane Josef Strzygowski (1862–1941).¹ Kuna ta töötas sel ajal juba
Soomes Turu rootsikeelse ülikooli professorina ja loobus Tartusse
tööle tulemast, kutsuti siia valimistel teiseks jäänud Lundi ülikoo-
li kunstiajaloo dotsent, rootslane Helge Kjellin (1885–1984). Kaks
tema õpilast – Eeva Niinivaara ja Elsbet Parek – on oma õppejõu-
du mälestustes kirjeldanud üsna erinevalt. Niinivaara, kes tegutses
mõnda aega professori assistendina, käis läbi tema perekonnaga ja
suhtles Kjelliniga ka aastakümneid hiljem juba Soomes elades, on
oma iseloomustuses napolisõnaline ja heatahtlik:

*„... kuigi professor Kjellin ei viibinud Tartus kaua, oli ta eest-
lastesse kiindunud ning tahtis peale kirikuhoonete ja -varemete
tutvuda üliõpilaste ja nende korporatsioonide eluga. [...] Helge
Kjellin jälgis suure huviga Eesti sündmusi ja kultuuriuudi-
seid.“²*

¹ Strzygovski, Jos. Isikutoimik. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. RA, EAA.
2100.2.1142, l. 1.

² Eeva Niinivaara, *Ikka paistab seesama päike. Elu mu noorusaja Eestis ja Soomes*
(Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1994), 81–83.

Hoopis kriitilisemalt suhtus oma õppejõusse Parek:

„Rootslasena oli ta meile võõram. Ka keelega oli teatud raskusi. Ta ise ei vullanud saksa keelt päris laitmatult. [---] Muidugi olime meie tema silmis väga kehvalt ette valmistatud ja primitiivsete arusaamadega kunstiajaloo õppimiseks. Olime ju kunstiteoseid seni väga vähe näinud. [---] Kunst ja kunstiajalugu olid meile uus distsipliin – kõlava ja meelitava nimega. [---] Kjellini panid teatud määral nõrdima meie üliõpilaste talupoeglik primitiivsus ja veel enam meie ülikooli piiratud ressursid. Alati kaebas ta tarvilike summade vähesuse üle. [---] 1924. a suvel võttis Kjellin kaasa H. Saarmanni, G. Liedemanni ja minu neile töödele, mille läbiviimisega ta enne Eestist lahkumist kiirustas. Kõigepealt olime nädal aega Haapsalus, kus tegime detailsed kirjeldused lossivaremetest ja lossiala hõlmavast ringmüürist. [---] Kjellin elas võõrastemajas kogu vajaliku komfordiga, üliõpilased tühjas suvilas väga primitiivselt. Haapsalust sõitsime edasi Kuressaarde. [---] Kjellin oli kajutireisija, meie teised sõitsime odavamalt tekil. Kjellin toonitas alati oma professoriseisusega kaasnevaid eesõigusi. [---] Kjellin lahkus Tartust peamiselt siinsete kitsaste rahaliste olude pärast. [---] Üliõpilastega polnud tal eriti lähedast sõbralikku vahekorda, kuna ta kindlalt pidas seisuste vahesid ega olnud meie rahvusest eriti huvitatud.“³

Pareki hinnangud on kahtlemata subjektiivsed ja emotsionaalsed, kuid annavad vähemalt mingisugust aimu sellest, kuidas eesti üliõpilased oma professorit inimesena võisid näha. Sellest, et see kriitilisus oli teataval määral vastastikune, annab tunnistust Kjellini isiklikku märkmikku talletatud iseloomustus Pareki kohta:

„Intelligentne, seetõttu ka vastuvõtlik, aga enesekindel ja lobiseja, tõuseb kogu aeg esile, võtab endale vabadusi jne. Siiski üks kõige andekamatest. Tema ema on näitleja.“⁴

Selleks, et veidi objektiivsemalt kirjeldada Tartu Ülikooli esimest kunstiajaloo professorit ning seda eelkõige kunstiajaloolase ja tead-

³ Elsbet Parek, ... ja põlvest põlveni kajab. Mälestused (Tallinn: Kunst, 2010), 138–143.

⁴ Helge Kjellini märkmik oma üliõpilaste kohta. Rootsi riigiarhiiv, Helge Kjellins baltiska samling, Vol 2.

Foto 1. Helge Kjellin oma perega Tartus 1923. aastal (vasakult: Alva, Helge, Stina, Alf ja Margit)

lasena, on käesolevas artiklis kasutatud Kjelliniga seotud dokumente, mis asuvad Eesti ja Rootsi arhiivides, ning mitmesuguseid muid allikaid.⁵ Alljärgnevas antakse lühiülevaade Kjellini haridusteest ja akadeemilisest karjäärist ning asetatakse see Rootsi professionaalse

⁵ 2011–12 sain uurida Kjellini arhiive Stockholmis ja Uppsalas Euroopa Sotsiaal-fondi programmi DoRa stipendiumiga. 2012–13 jätkasin uurimistööd Stockholmi, Uppsala ja Lundi arhiivides Haridus- ja Teadusministeeriumi rahvuskaaslaste programmi raames. 2015. a tegin uurimistööd Karlstadis Wärmlandi muuseumi arhiivis professor Krista Kodrese personaalse uurimistoetusega „Kunsti ajaloo- tades: kunstiajaloo-alane teadmisloome Eestis muutuvate ideoloogiate ja distsipli- naarsete arengute ühisväljal“ (PUT788). Täna stipendiumide taotlemisel toetuse eest professor Krista Kodrest. Käsitletaval teemal olen avaldanud mitu artiklit ning valmimas on doktoritöö (Eero Kangor, „Art Historical Photograph Collection of the University of Tartu. From the Past to the Future“, *Baltic Journal of Art History. Autumn 2009* (Tartu: Tartu Ülikool, 2009), 153–178; Eero Kangor, „Looking for the Professor and Defining Estonian Academic Art History“, *Meno istorija ir kritika = Art History & Criticism*, 7. (Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011), 166–179; Eero Kangor, „Tartu Ülikooli kunstiajalooõpetuse moderniseerimisest ja kollektsioo- nide rollist kunstiajaloo professori valimistel aastatel 1919–1921“, *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi*, XXXX. (Tartu: Tartu Ülikool, 2012), 93–119; Eero Kangor, „Miks ei saanud ühestki tüdrukust kunstiajaloolast?“, *Sirp*, 26.05.2017, 30–31; Eero Kangor, „Kjellini lühike, kuid viljakas aeg Tartus“, *Sirp*, 02.08.2019, 24–25; Eero Kangor, „Sakste värk ja liigne luksus? Kunstiajaloo kohast eesti rahvusülikoolis ja Eesti Rahva Muuseumis“, *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi*, XLVII (Tartu: Tartu Ülikool, 2019), 63–83).

kunstiteaduse kujunemise taustale, mis peaks aitama mõista tema püüdlusi ka Eestis tegutsemise ajal. Nähtavasti jääb siiski vastuse- ta küsimus, miks Rootsi professor üliõpilastele igal võimalusel oma staatust rõhutada soovis, andes mõista, et eestlased kui talurahvas alles peab rootslaste eeskujul kultuurrahvaks saama. Õigupoolest oli ju Rootsi kuningriik alles 19. sajandi lõpul hakanud jõudsamalt arenema ning tööstusest saadav tulu ja töökohad meelitasid talu- poegi asuma tööle vabrikutesse ja elama linnadesse. Lõpuks olid ka Kjellini vanavanemad olnud tavalised rootsi talupojad, tema isa töö- tas kaevanduses ning sai võimaldada oma lastele parema hariduse, kui seda oli saanud ükski tema esivanem. Kunstiajalugugi oli Rootsi ülikoolides alles uus eriala, kuivõrd kuni 1917. aastani õpetati seda koos kirjanduse ajaloo ja esteetikaga.

Helge Kjellini perekond ja hariduskäik

28. aprillil 1921. aastal saatis Lundi ülikooli kunstiajaloo dotsent dr Helge Kjellin Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonnale oma elulookir- jelduse, teaduskraadi ja doktoritööga seotud dokumendid, ülevaate oma senisest akadeemilisest õpetamistegevusest ja tööst muuseumi- des ning teaduslike publikatsioonide nimekirja.⁶

Tor Helge Kjellin sündis 24. aprillil 1885. aastal Moni külas Sto- ra Kili kihelkonnas Värmlandi maakonnas.⁷ Tema isa Gustaf Viktor Kjellin (1843–1912) oli töötanud rauakaevanduste ülevaataja ja raa- matupidajana, ema Maria Josefina Öman oli koduperenaine.⁸ 1875– 80 oli perekond elanud Stockholmis, 1880–90 asuti Värmlandis ning seejärel koliti tagasi Stockholmi. Peres oli kokku kümme last, kellest enamik sai kõrgema hariduse: Carl Gustaf (1871–1920) oli apteeker, Georg Viktor (1878–1943) tuberkuloosiarst,⁹ Sven David insener,¹⁰ Bror Gunnar (1881–1934) raamatupidaja ning kolm last tegutsesid

⁶ RA, EAA.2100.2.353, l. 2–22.

⁷ RA, EAA.2100.2.353, l. 3.

⁸ Uppsala ülikooli raamatukogu käsikirjade ja muusikaosakonna arhiiv, Helge Kjellini arhiiv (edaspidi UUB). NC:999, 534 A:1. Vt ka WMA Vol 316, 335.

⁹ *Svenska män och kvinnor. Biografisk uppslagsbok*. 4. I-Lindner. Stockholm : Albert Bonniers Förlag, 1948, lk 258.

¹⁰ 16.05.1927 Sven Davidi kiri vennale Helgele (Värmlandi muuseumi arhiiv. Helge Kjellini fond (edaspidi WMA) Vol 307).

kunstialadel – Sigrid Josephina (1876–1958)¹¹ oli portselanimaalija, Elis Rolf Ivar (1883–1962) arhitekt¹² ja Tor Helge kunstiajaloolane.¹³

1894–1902 õppis Kjellin Stockholmi Norrmalmi poisslaste üheksaklassilises ladinakoolis (*Högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm*). See oli gümnaasium, mis andis klassikalise hariduse ja õiguse astuda ülikooli.¹⁴ Sama kooli lõpetas 1897. aastal ka kunstiajaloolane Johnny Roosval, kellest sai Kjellini õppejõud ja kolleeg.¹⁵ Tulevaste kunstiajaloolaste jaoks oli õppekeskkond inspireeriv. Kool tegutses 1880. aastal valminud uues neorenessanslikus hoones, mille oli projekteerinud arhitekt Helgo Zettervall (1831–1907). Zettervallile olid eeskujuks Firenze paleed, millest annavad tunnistust nii fassaadikujundus kui ka läbi kolme korruse ulatuvate sammaskäikude ja klaaskatustega kaks sisehoovi. Kooli vilistlase ja kunstiajaloolase Carl Gustaf Laurini (1868–1940) initsiatiivil telliti kooli kunstiteoseid. Oma õpingute ajal võis Kjellin jälgida freskode maalimist kooli sisehoovi seintele.¹⁶

Kjellin lõpetas kooli 1902. aasta kevadel kiitusega, kuid ei astunud kohe ülikooli. Põhjus võis olla rasketes majanduslikes oludes 20. sajandi esimesel aastakümnel.¹⁷ Kuna valitses suur tööpuudus, tuli ka Kjellinil võidelda toimetuleku eest ning elatada end juhutööde-

¹¹ Sigrid Kjellin. Wikipedia. https://sv.wikipedia.org/wiki/Sigrid_Kjellin (10.02.2020).

¹² Paul Harnesk (Huvudredaktör), *Vem är Vem? Årgång I. Stockholmsdelen* (Stockholm: Vem är Vem Bokförlag, 1945), 411.

¹³ Vähemalt üks lastest suri enne täisealiseks saamist. Vt Geni, <https://www.geni.com/people/Gustav-Victor-Kjellin/6000000012162897722> (10.02.2020).

¹⁴ Kool oli asutatud 1875. aastal Rootsi kuninga poolt heaks kiidetud kava kohaselt, mis pidi lahendama Stockholmi (kooliealise) elanikkonna kiirest kasvust tingitud koolide nappuse. Norra Latin. <https://norrarealsgymnasium.stockholm.se/sites/default/files/nrf-norra-latin.pdf> (10.02.2020).

¹⁵ Johnny Roosval, *Forskaren läraren* (Visby: Visum förlag, 1982), 15.

¹⁶ 1899. aastal valmis Rootsi prints Eugeni (1865–1947) „Valge öö“ („Den ljusa natten“), 1900. aastal Bruno Liljeforsi „Sirutavad luigid“ („Sträckande svanar“) ja 1901. aastal Carl Larssoni (1853–1919) „Koolipoiste palvetund taluhoovis“ „Skolungdoms korum på ladugårdsgärde“). Neile lisandus 1904. aastal prints Eugeni „Suvi“ aulasse ning hiljem veel mitme Rootsi kunstniku töid. Need on patriootlikud maalid, mis ülistavad Rootsi loodust; Carl Larssoni maal kujutab jumalateenistust taluõues koolipoiste sõjaliste õppuste ajal, innustades noormehi kodumaa kaitsele. 1870. aastate algul seati Rootsi poistekoolides sisse sõjalised õppused. Kord aastas toimus suur paraad, mille käigus pidid koolipoisid näitama oma oskusi. Paraadi programmi kuulus ka jumalateenistus (rts k *korum*). (vt Yngve Zotterman, „Visst var det en lycklig tid“, *En skola för livet. Norra Latin 100 år 1880–1980*, redaktör Per-Erik Lindorm (Stockholm: Föreningen Norra latinare, 1980), 35–36).

¹⁷ Herman Lindqvist, *A History of Sweden. From Ice Age to our Age*, translated by Rod Bradbury (Stockholm: Norstedts Förlag), 626.

Foto 2. Kjellinide pere Tartus Veski 20 korteris (vasakult Alva, Margit, Alf ja Stina).

ga.¹⁸ Majanduslikest raskustest sai väljapääsuks sõjaväeteenistus, mis oli muutunud 1901. aastal kohustuslikuks.¹⁹ 1903. aasta juunis alustas Kjellin tööd kontoriametnikuna kuningliku raudteevalitsuse sõjaväeosakonnas, 1905 sai ta reservohvitseriks ning 1907. aasta lõpus anti talle alamleitnandi auaste.²⁰

Nähtavasti ei olnud kontoriametniku töö Kjellinile meeltemööda. Vabal ajal oli ta hakanud kirjutama oma esimest romaani, mille avaldas 1908. aastal pseudonüümi Tore Moon all.²¹ Autobiograafiline romaan „Ta peab. Romaan Stockholmi argielust“ kirjeldas kontoriametnikust noormehe kohanemise raskusi suurlinna hektilises miljöös ning romantilist igatsust looduse ja vabaduse järele. Peategelane kahtles, kas hoida kinni turvalisest, kuid rutiinsest töökohast või anduda oma tegelikule kutsumusele ja saada maalikunstnikuks, mille kasuks ta lõpuks otsustas.

¹⁸ Ingemar Liman. „Helge Kjellin 1885–1984“, *Konst i Värmland. Värmland förr och nu 1985* (Karlstad: Stiftelsen Värmlands museum och Värmlands fornminnes- och museiförening, 1985), 8.

¹⁹ Herman Lindqvist, *A History of Sweden*, 591.

²⁰ 1913. aastal anti talle reservleitnandi auaste (Lunds Universitets matrikel läsåret 1924–1925. Utgiven av A. Malm och P. Wilner (Lund: C. W. K. Gleerup), 138–139).

²¹ *Han måste: en hvardagsroman ur Stockholmslifvet af Tore Moon* (Stockholm: Silén, 1908, kordustruk 1910).

Kjellini kirjanduslikud huvid olid tärpanud juba varakult, nagu ta seda ise on kirjeldanud:

Juba väikse koolipoisina oli mu pea täis luuletusi ja kirjandust. Raamatuid neelasin nagu toitu. Saagad viisid mu fantaasia lendama. 13-aastasena alustasin oma esimese ajalehe Lõikejäägid (Kladd af Kludd) väljaandmist, sellest ilmus viis käsitsi kirjutatud numbrit.²²

Aastatel 1901–10 saatis ta oma kirjutisi ka ajalehetele, kuid paarisajast katsetusest avaldati vaid üksikud.²³ 1910 ilmus tema teine autobiograafiline romaan, mis kirjeldas peategelase kohtumist veetleva tüdrukuga ning dilemmat abiellumise ja elukutsele pühendumise vahel.²⁴ Erinevalt romaanikangelasest otsustas Kjellin 1911. aastal abielluda Stina Wennströmiga. Tema viimaseks kirjanduslikuks katsetuseks jäi muinasjutt, mille ta pühendas oma esimesele tütrele Alvale.²⁵

Kjellini põlvkonnast võib mainida veel mitut kirjanduslike kalduvustega kunstiajaloolast, näiteks hilisemat Stockholmi ülikooli professorit Henrik Cornelli (1890–1981), kes avaldas nooruses oma luulekogu,²⁶ ja Lundi ülikooli professorit Ragnar Josephsoni (1891–1966).²⁷ See näitab, et kirjandus- ja kunstiajalugu olid Rootsi ülikoolides 20. sajandi algul omavahel veel tihedalt seotud. 1907. aasta sügisel alustas Kjellin Uppsala ülikooli filosoofiateaduskonnas õpinguid samuti kirjandusajaloos, mida õpetas esteetika-, kirjanduse- ja kunstiajaloo professor Henrik Schück.²⁸

²² WMA, Vol 321. Egna utkast till dramen m. m. 1899–1900.

²³ WMA, Vol 321. Förteckning öfver till tidningar hembjudna alster 1910. (Nimekiri ajalehetele saadetud artiklitest).

²⁴ Teine romaan ilmus 1910. aastal (Margit Milde, *En bok om två lyckliga unga* (Stockholm: Silén, 1910), kaks kordustrukki 1912. aastal).

²⁵ 1913. aastal avaldas ta oma nime all muinasjutu „Pödrapull Skutti ja väikse printsi Tuvstarr'i saaga“ („Sagan om älgjtjuren Skutt och lilla prinsessan Tuvstarr“), mis on ilmunud mitmes keeles ja sai maailmakuulsaks tänu kunstnik John Baueri illustatsioonidele.

²⁶ H. Cornell, *Morgonen: dikter* (Stockholm: Norstedt, 1920), 57 lk.

²⁷ R. Josephson avaldas mitu luulekogu ja 1920. a romaani: R. Josephson, *Kedjan: dikter* (Stockholm : Bonnier, 1912); *Judiska dikter* (Stockholm: Bonnier, 1916); R. Josephson, *Imperfektum* (Stockholm : Norstedt, 1920), 184 lk.

²⁸ Johan Henrik Emil Schück (1855–1947) oli Rootsi kirjandusajaloolane, 1880. a Rootsi kirjanduse seltsi üks asutajaid, 1890–98 oli ta Lundi ja 1898–1920 Uppsala ülikooli esteetikaprofessor ning 1905–18 Uppsala ülikooli rektor, 1908 valiti ta kuningliku teaduste akadeemia liikmeks.

Fotot 3. Helge Kjellin üliõpilastega Kuressaare lähedal kitsarööpmelisel raudteel. Keskel Helge Kjellin ja temast paremal Marta Schmiedehelm ja Helmi Saarmann.

19. sajandist alates käsitleti Rootsi ülikoolides kirjandusajalugu esteetika üldaine raames ja kultuuriajaloolises kontekstis.²⁹ Esteetikaprofessorite rõhuasetused sõltusid nende teaduslikest huvidest. Enamasti olid neil põhjalikumad teadmised kirjandusest, kuid vahel pidasid nad loenguid ka kunstiajaloo kohta.³⁰ Schück püüdis kultuuriajaloo uurimist ja õpetamist meetoodiliselt uuendada. Seepärast keskendus ta kaasaegsete empiiriliste ja positivistlike teooriate varal kitsamalt kirjandusajaloole.³¹ Kunstiajalugu ta oma loengutes üldse

²⁹ Rootsi ülikoolides õpetasid ainet esialgu raamatukoguhoidjad. Rootsi luuletaja Per Daniel Amadeus Atterbom (1790–1855) propageeris eraldi õppetooli loomist, mis võimaldanuks aineseksami sooritada. 1835. aastal nimetati ta Uppsala ülikooli (ja Rootsi) esimeseks esteetika ja uuema kirjanduse professoriks. Solfrid Söderlind, „Konsthistorieämnets förhistoria“, 8 kapitel om konsthistoriens historia i Sverige, Peter Gillgren et al. (Stockholm: Raster Förlag, 2000), 11 jj.

³⁰ 19. sajandi keskpaigas hakkas Uppsala ülikoolis kunstiajalugu süstemaatiliselt õpetama esteetikaprofessor ja kirjanik Carl Rupert Nyblom (1832–1907). Rootsi teises ülikoolis Lundis kutsuti 1858. aastal esimeseks esteetikaprofessoriks Gustaf Ljunggren (1823–1905). Esimesed väitekirjad esteetikast ja kunstiajaloo kohta kaitsti Uppsala ja Lundi ülikoolis nende juhendamisel vastavalt 1857. ja 1868. aastal.

³¹ Hans Pettersson, „Konsthistoria som universitetsdisciplin“, 8 kapitel om konsthistoriens historia i Sverige, Peter Gillgren et al. (Stockholm: Raster Förlag, 2000), 67.

ei käsitletud, kuigi üliõpilastel oli selle vastu suur huvi. 1901. aastal esitanud Uppsala ülikooli üliõpilased Rootsi kuningale palve eraldi kunstiajaloo õppetooli loomiseks.³² Uue õppetooli asutamist ülikoolides arutati parlamendis, kes pidi eraldama õppejõudude palkamiseks raha.³³ Alles 1907. aastal anti lõpuks mõlemale Rootsi ülikoolile luba palgata kunstiajaloo dotsente.³⁴

1908. aastal kutsus Schück kunstiajaloo dotsendiks Johnny Roosvali, kelle loenguid hakkas kuulama ka Kjellin. Roosval oli tema õpilase Cornelli sõnul karismaatiline lektor, kes oskas üliõpilasi innustada tegelema oma meelisteema keskajaga ning juhtida iseseisvale uurimistööle.³⁵ Ta sõitis oma õpilastega jalgratastel mööda Uppsala maakirikuid, mida uuriti ja kirjeldati ning mille põhjal valmisid seminaritööd. Mõnikord kujunesid neist väga põhjalikud uurimused, mida Roosval võttis avaldamiseks „Rootsi kirikute“ sarjas.³⁶

„Uus“ kunstiajalugu Rootsis

Roosval, kes oli õppinud kunstiajalugu Berliini ülikoolis Heinrich Wölfflini juures ja kaitsnud seal 1903. aastal Adolf Goldschmidti juhendamisel doktoritöö, tahtis Saksamaa eeskujul ümber kujundada ka Rootsi kunstiajaloo uurimise ja õpetamise. Koos Axel Romdahliga toimetas ta 1913 ilmunud „Rootsi kunstiajaloo“, millesse olid kaasatud kõik tolle aja juhtivad Rootsi kunstiajaloolased.³⁷ Koguteose eessõnas võttis Romdahl lühidalt kokku „uue“ kunstiajaloo kredo:

Kokkuvõtvalt peaks selleks olema meie rahva maitse ja ilutunde uurimine kõigil aegadel. Ent seda saab uurida alles siis, kui

³² Samas, 68.

³³ Jörgen Weibull, *Lunds universitets historia: utgiven av universitetet till dess 300-årsjubileum*, 4, 1868-1968 (Lund: Gleerup, 1968), 336–338.

³⁴ Hans Pettersson, *Konsthistoria som universtitetsdisciplin*, 68–69.

³⁵ Samas, 82.

³⁶ Rootsi kirikute uurimisprogrammi algatas Roosval koos Sigurd Curmaniga 1912. aastal ning selle eesmärk oli kõigi Rootsi kirikute inventeerimine ja vastavate väljaannete avaldamine, mis kestab tänapäevani. *Sveriges kyrkor: Konst- och kulturhistoriskt inventarium*. Vt <http://samla.raa.se/xmlui/handle/raa/7> (15.02.2020).

³⁷ Axel L. Romdahl, Johnny Roosval, *Svensk konsthistoria* (Stockholm: Aktiebolaget Ljus, 1913). Autoritest noorim oli 29-aastane Carl R. af Ugglas, toimetajad Roosval ja Romdahl olid vastavalt 34- ja 33-aastane, vanim oli 67-aastane Georg Göthe. Ülejäänud autorid olid August Hahr, Sigurd Curman, Axel Gauffin, Georg Nordensvan, Otto Rydbeck, Nils Sjöberg ja Gustaf Upmark.

Foto 4. Lundi ülikooli peahoone (Per Bagge foto, Lundi ülikooli pildikogud, ublu-1891).

teadus on teinud kindlaks kunstimälestiste päritolu ja vanuse, nende välismõjud ja kohaliku eripära. Alles siis on võimalik täpsemalt uurida ja eristada probleeme, millega tegelda. See töö on pikaks ajaks jäänud unarusse. Senimaani on materjali uuritud pigem esemeuuri ja kolleksionääri silmadega kui stiiliajaloolastena, mis tähendab, et võrdlus välismaise kunsti-ga on jäänud tegemata. Rootsi kunstiajaloo põhiülesanneteks peaksid nüüd saama kogumine ja korrastamine, stiililine rühmitamine ja määratlemine.

Uue, teadusliku kunstiajaloo peamiseks ülesandeks pidi saama Rootsi kunstiajaloo võrdlev uurimine, mille kõrval esteetilised küsimused pidid taanduma. Sellise uurimistöö eelduseks oli Rootsi kunstipärandi põhjalik tundmaõppimine, selle inventeerimine ja kirjeldamine, millega olid algust teinud kunstimuuseumid ja muinasteadlased ning mida nüüd pidid teadusliku süstemaatilisusega jätkama ülikoolis kunstiajaloohariduse saanud spetsialistid. Rootsi kunstiajaloolaste nooremat põlvkonda ühendav teaduslik ideaal oli mõjutatud Saksa kunstiteaduse viimastest arengusuundadest, seda enam, et mitmed neist olid ise Saksamaal õppinud. Naasnud Rootsi, hakkas Roosval Uppsala ülikoolis kunstiajalugu õpetades juurutama „uue“ kunstiajaloo metodoloogiat, sh vormianalüüsi ja stiilikrii-

tikat. Kunstiajaloole spetsiifilised uurimismeetodid pidid legitimeerima taotlusi luua ülikoolides selle eriala jaoks eraldi õppetoolid,³⁸ nagu seda oli juba tehtud Saksamaal 19. sajandi teisel poolel.³⁹

Uut lähenemist kunstiajaloole rakendasid Johnny Roosval, Sigurd Curman ja Carl R. af Ugglas 1910. aastal Strängnäsi vanema kirikukunsti näitusel.⁴⁰ Näitusega taheti „äratada“ üldsuse „uinunud“ huvi keskaegse kirikukunsti ja kultuuripärandi vastu, näidata selle ajaloolist väärtust ning seda estetiseerida. Näituse jaoks inventeeriti kõik Strängnäsi kihelkonna kirikud ja nende sisustus. Ettevõtmisega sisuliselt päästeti need hävimisest, sest esemed oli halvas seisukorras ja tuli enne eksponeerimist korda teha.⁴¹ Strängnäsi näitus oli ettevalmistuseks Rootsi kirikute uurimisprogrammile, mille Roosval ja Curman algatasid 1912. aastal. Eesmärgiks seati kõigi Rootsi kirikute inventeerimine ja vastavate väljaannete avaldamine, mis kestab tänapäevani.⁴² See ulatuslik uurimisprogramm nõudis head organiseerimisvõimet ja palju abilisi, kellest suure osa leidis Roosval oma õpilaste hulgast.⁴³ Kirikute uurimise ja uurimistööde koostamise käigus kujundas Roosval enda ümber sarnaselt töötavate noorema põlvkonna kunstiajaloolaste seltskonda, keda on hakatud nimetama tema koolkonnaks. Sinna kuulusid näiteks Ragnar Josephson, Gerda Boëthius, Henrik Cornell, Karl Asplund, Andreas Lindblom, Helge Kjellin jpt.⁴⁴

³⁸ Lena Liepe, *A case for the Middle Ages. The public display of medieval church art in Sweden 1847–1943* (Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, 2018), 90–91.

³⁹ Kathryn Brush, *The shaping of art history: Wilhelm Vöge, Adolph Goldschmidt, and the study of medieval art* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

⁴⁰ Vt Sigurd Curman, Johnny Roosval, Carl R. af Ugglas, *Utställningen af äldre kyrklig konst i Strängnäs 1910*. Studier I-II (Stockholm: P. A. Norstedt & Söner, 1913).

⁴¹ Lena Liepe, *A case for the Middle Ages*, 80.

⁴² *Sveriges kyrkor: Konst- och kulturhistoriskt inventarium*. Vt <http://samla.raa.se/xmlui/handle/raa/7> (15.02.2020).

⁴³ Rootsi kirikute esimeste publikatsioonide tiitellehelt võib lugeda, et need valmisid Uppsala ülikooli kunstiajaloo seminari raames ning Roosvali ja Curmani toimetamise. Väljaandmist toetas kuninglik kirjanduse, ajaloo ja muististe akadeemia (*Kyrkor i Erlinghundra härad. Konsthistoriskt inventarium under medverkan af konsthistoriska seminariet vid Uppsala Universitet bearbetadt och utgifvet af Sigurd Curman Johnny Roosval med understöd af K. vitterhets historie och antikvitets akademien* (Uppsala: Akademiska boktryckeriet Edv. Bergling, 1912)).

⁴⁴ Roosvali teadusvaade domineeris Stockholmi kõrgkoolis tema pensionile minekuni 1946. aastal, kuid tema õpilaste kaudu püsis see Rootsi kunstiteaduses veel 20. sajandi teiselgi poolel.

Uut, teaduslikku ideaali ja vanema kunsti uurimist edendati ka 1914. aastal Stockholmis asutatud kunstiajaloo ühingu. Roosvalil oli sellegi rajamisel ja eestvedamisel kande roll. Stockholmi kõrgkooli õppejõuna kutsus ta ühingu esimeheks kunstiajaloo professori Osvald Siréni ning asus ise aseesimehe kohale. Ühingu liikmete hulgas olid enamikus pealinnas tegutsenud kunstiajaloolased, muuseumitegelased ja kunstihuvilised ning ühingu ajakirjas avaldatud teemaderingis domineerisid ülikoolide ja kõrgkoolide kunstiajaloolaste teaduslikud huvid. Kunstiajaloo ühingu asutamine näitab, et 1920. aastate alguseks oli Rootsis olemas juba teatav hulk elukutselisi kunstiajaloolasi, kes lähtusid oma töös „uue“ kunstiajaloo metodoloogiast, tegelesid uue eriala populariseerimisega ning väärtustasid kohalikku kunstipärandit.

Helge Kjellini kunstiajalooõpingud Uppsala ülikoolis

Helge Kjellinist sai kunstiajaloolane nähtavasti tänu Roosvalile, kes uuris peamiselt Rootsi keskaegset sakraalkunsti. Juba teisel semestril hakkas Kjellin Uppsala ülikoolis kuulama Roosvali loengut kristliku kunsti ajaloost, mis hõlmas perioodi varakristlusest kuni 15. sajandini.⁴⁵ Rooma katakombimaalide ja raamatumaali puhul oli Roosvali rõhuasetus kristlikul sümboolikal, esimeste varakristlike kirikute puhul keskendus ta kirikute ruumivormi stiiliarengule ja analüüsis võrdlevalt põhiplaanelisi eripärasid ning arhitektuurivormide ajaloolist muutumist.⁴⁶ Aine pakkus Kjellinile suurt huvi. Ta konspekteeris usinalt ja täiendas oma teksti kirikute põhiplaanide ja lõigetega ning arhitektuuridetallide joonistustega, mille juures olid

⁴⁵ Oma esimese kunstiajalooõengu konsepti on Kjellin säilitanud (UUB. NC:1000, 534 A:2. Helge Kjellin. Föreläsningar och föreläsningssanteckningar).

⁴⁶ Roosvali loeng tugines Krausi kaheköitelisele „Kristliku kunsti ajaloole“ (Franz Xaver Kraus, *Geschichte der christlichen Kunst* (Freiburg im Breisgau: Herder'sche Verlagshandlung, 1896)), Springeri kunstiajaloo käsiraamatule (Anton Springer, *Handbuch der Kunstgeschichte*, esmatrükk 1855 ning mitmed kordustrükkid) ja Rootsi keskaegse kirikukunsti osas Hildebrandile (Hans Hildebrand, *Den kyrkliga konsten under Sveriges medeltid: en kortfattad öfversigt* (Stockholm: P. A. Norstedt & söner, 1875), kordustrükk 1907. aastal). Bütsantsi kunstiga põhjalikumaks tutvumiseks soovitas Roosval ka näiteks N. P. Kondakovi, Fr. Wickhoffs, aga eriti J. Strzygowski töid.

Foto 5. Uppsala ülikooli Gustavianum ja toomkirik ca 1900.a (Riksantikvarieämbetet. RAA-16001000231704).

selgituseks kirjeldused ja dateeringud. Loengutes õpitud teoreetilisi teadmisi kinnistati ekskursioonidega muuseumidesse ja kirikutesse, kus õpiti kunsti ja arhitektuuri kohapeal iseseisvalt vaatama, analüüsima ja uurima.

Samamoodi nagu Adolf Goldschmidt Berliinis, innustas Roosval oma õpilasi tegelema Rootsi keskaegse kunstiga. Oma õpilastega sõitis ta Uppsalas mööda ümbruskonna keskaegseid kirikuid, mida Cornell on kirjeldanud järgmiselt:⁴⁷

Need väljasõidud, mis sageli keetsid mitu päeva, olid väga õpetlikud ja stimuleerivad. Ajal, mil autosid veel nii palju ei olnud, tuli eri linnades, linnustes, mõisates ja kirikutes asunud uurimisobjektide leidmiseks kogu aeg ringi sõita ja see oli üliõpilastele üsna kurnav.

⁴⁷ Dan Karlholm, „Vetenskapens vardag“, 8 kapitel om konsthistoriens historia i Sverige, Peter Gillgren et al. (Stockholm: Raster Förlag, 2000), 105.

Kjellin osales Roosvaliga mitmekümne Upplandi ja Gotlandi kiriku uurimisel. 1911. aastal jätkas ta juba iseseisvalt kodumaakonna Värmlandi kirikute uurimist.⁴⁸

Uppsala ülikooli lõpetas Kjellin 1913. aasta märtsis kunstiajaloolasena, peaaimes (kunstiajalugu ja -teoria) sooritas ta eksami Roosvalile ning kõrvalerialal kirjandusajaloos Schückile.⁴⁹ Pärast ülikooli lõpetamist osales ta kahel arheoloogilisel välitööl. Arheoloog Oscar Almgren (1869–1945) korraldas 1913. aasta mais väljakaevamised Upplandi rauaaegsel matmispaigal, kus Kjellin olevat üles näidanud „usinust“ ja „head otsustusvõimet“.⁵⁰ Lisaks osales ta kaks nädalat arheoloogi Otto Frödini (1881–1953) korraldatud ulatuslikel väljakaevamistel Östergötlandis Alvastra kiviaegsel asulakohal. Kjellin omandas kiiresti väljakaevamiste spetsiifilised töövõtted⁵¹ ning kasutas arheoloogiateadmisi Värmlandi maakonna arheoloogilise pärandi kirjeldamisel.⁵²

Pärast lõpetamist asus Kjellin kunstiajaloolasena tööle Stockholmi riikliku ajaloomuuseumi kirikukunsti osakonda esialgu vabatahtlikuna ja ilma palgata. Osakonnajuhataja Otto Janse (1867–1957) tegi talle ülesandeks keskaja ekspositsiooni täiendamise. Kjellin sai ülesandega silmapaistvalt hästi hakkama ja teda tunnustas selle eest muuseumi juhataja riigiantikvaar Bernhard Sahlin.⁵³ 1913. aastal usaldati talle Hudiksvalli kirikukunsti näituse ettevalmistamine, ta avaldas ka näitusekataloogis kaks kirjutist.⁵⁴ 1914. aastal saadeti ta Malmö muuseumisse, kus tema ülesandeks sai muuseumi ekspositsiooni ajakohastamine. Eelajalooliste, ajalooliste, etnograa-

⁴⁸ Kokku uuris ta Roosvali ja Curmani juhendamisel ning kuningliku teaduste, ajaloo ja muinsuste akadeemia stipendiumiga läbi Värmlandi 97 kirikust 83 (RA, EAA.2100.2.353, l. 3).

⁴⁹ RA, EAA.2100.2.353, l. 3–6.

⁵⁰ RA, EAA.2100.2.353, l. 15.

⁵¹ RA, EAA.2100.2.353, l. 16.

⁵² Kaastöö Värmlandi mälestistest ja kirikutest 1908–1924 ilmunud koguteosele „Rootsi geograafiline, topograafiline ja statistiline kirjeldus“ („Fornminnen och kyrkor i Värmlands län“, *Sverige: Geografisk, topografisk, statistik beskrifning*, toim Karl Ahlenius, Arvid Kempe, E. Apelqvist, Otto Sjögren (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1915), 370–372, 397, 405–635).

⁵³ RA, EAA.2100.2.353, l. 14.

⁵⁴ Kjellin avaldas Hudiksvalli näituse kataloogis kaks artiklit („Belysningsföremål“ [Valgustid], *Utställning af äldre kyrklig konst* [Vanema kirikukunsti näitus] (Hudiksvall, 1913), 98–105; „Målningar“ [Maali(ngu)d], *Utställning af äldre kyrklig konst* (Hudiksvall, 1913), 112–127).

Foto 6. Professor Ewert Wrangel (Per Bagge foto, Lundi ülikooli pildikogu, ublu-10571).

filiste, kunsttööstuslike ja maalikogude ümberkorraldamiseks sai ta detailsed juhised Janselt. Väljapaneku uuendamine, muuseumisaalide remont, uue ekspositsioonimööbli tellimine jms korraldustööd võtsid Kjellinil aega kolm kuud ja kiideti muuseumi juhtkonna poolt heaks.⁵⁵

Kjellin jäigi pikemaks ajaks Lõuna-Rootsisse. Juba 1913. aastal oli Malmös hakatud ette valmistama Skåne kirikukunsti näitust, mis pidi toimuma Balti näituse raames.⁵⁶ Näituse korraldustoimkonda kutsuti Lundi ülikooli esteetikaprofessor Ewert Wrangel (1863–1940), kes võttis Skåne kirikukunsti näitusele eeskujuks Strängnäsi, Norrköpingsi ja Hudiksvalli näitused. Kuraatoriks kutsuti Lundi ajaloomuuseumi direktor Otto Rydbeck (1872–1954) ning näituse kujundas arhitekt Theodor Wählin (1864–1948). Nagu varasemate kirikukunsti näituste puhul, peeti ka Skåne näitusel esmatäht-

⁵⁵ RA, EAA.2100.2.353, l. 17.

⁵⁶ Lena Liepe, A case for the middle ages, 117 jj.

saks pedagoogilisi ja rahvavalgustuslikke eesmärke. Rahvale taheti näidata kohalikku kirikukunsti ja õpetada hindama selle väärtust – „ausat“ ilu, mis kunstiajaloo tuntuimad tippteoste iluideaalist määrgatavalt erines.⁵⁷ Ekspositsioon paigutati kohaliku kooli ruumidesse, kus väljapaneku peasaali kujundus matkis kiriku interjööri. „Kirikusaalis“ oli välja pandud näituse jaoks korrastatud inventar eri ajalooperioodidest (altariretaablid, kantslid, krutsifiksid, ristimiskivid jms), mis olid paigutatud esteetilisel printsiibil. Kuna aga taheti näidata võimalikult palju esemeid, olid teistes saalides eksponaadid paigutatud vastavalt esemetüübile ja -dateeringule. Näituse ettevalmistamiseks oli Kjellin käinud umbes 120 Skåne kirikus esemeid inventeerimas ja pildistamas.⁵⁸ Näitusele valiti välja üle 600 eseme, mille kohaletoomine ja ettevalmistamine jäi samuti Kjellini ülesandeks. Lisaks sellele aitas ta koostada näitusekataloogi ja kirjutas sinna ülevaated kirikuinventarist.⁵⁹

Õpingute jätkamine Lundi ülikoolis ja tegevus dotsendina

Malmö oli Kjellin end üles näidanud usina uurija ja võimeka organisaatorina. Oletatavasti tegi Ewert Wrangel just siis Kjellinile ettepaneku jätkata kunstiajaloo õpinguid Lundis. Wrangel oli vanaema põlvkonna kultuuri- ja kunstiajaloolane, kes oli kõigepealt õppinud ja uurinud kirjandusajalugu. 1889. aastal oli ta Lundi ülikoolis kaitsnud doktoriväitekirja Rootsi 17. sajandi koomilisest luulest esteetikaprofessor Schücki juures. Pärast doktorikraadi saamist oli Wrangel töötanud Lundi ülikooli raamatukogus ja asendanud lektorina Schücki. Kui Schück siirdus Uppsalasse, määrati Wrangel 1899. aastal tema järglaseks. Wrangeli uurimistöö hõlmas nii esteetika, kirjanduse- kui ka kunstiajaloo teemasid eri aegadest ning oli varasemal perioodil kultuuriajaloolise kallakuga. Sajandivahetusel hakkas ta käsitlema Rootsi keskaegse kunsti teemasid. Uurimistöö

⁵⁷ Samas, 121–122.

⁵⁸ RA, EAA.2100.2.353, l. 21.

⁵⁹ „Dopfat“ [Ristimismõud], *Utställning af äldre kyrklig konst från Skåne* (Malmö, 1914), 79–96; „Ljuskronor och ljusstakar“ [Kroonlühtrid ja küünlajalad], *Utställning af äldre kyrklig konst från Skåne* (Malmö, 1914), 103–120. „Nattvardskärl“ [Karikad], *Utställning af äldre kyrklig konst från Skåne* (Malmö, 1914), 121–149.

Foto 7. Uno Troili (1815–1875). Charlotta av Ugglas'e portree. 1857 (Wikimedia Commons).

eesmärgil reisis ta mitmel pool Euroopas, ka Baltimaades ja Eestis, kus elasid tema sugulased.⁶⁰

Wrangel oli eesrindlik ka kunstiajaloo õpetamisel. Teatavasti peetakse Heinrich Wölffini esimeseks, kes hakkas kunstiajaloo süvendatud õppeks korraldama seminare. Oma õpilastega analüüsis ta kunstiteoseid muuseumis kohapeal või näitas neid slaidide abil seinale. Wrangel korraldas juba 1880. aastatel kunstiajalooseminare, kus harjutati uurimistöde kaitsmist – pärast töö suulist ettekannet järgnes oponendi sõnavõtt ning üldine arutelu. Wrangel oli Rootsis

⁶⁰ Ewert Wrangel kuulus Wrangellide suguvõsa Rootsi harusse ja käis läbi ka baltisaksa haru sugulastega. Tema arhiivis on näiteks säilinud kirjavahetus Moritz Wrangelliga, kes õppis hiljem Tartu Ülikoolis kunstiajalugu Sten Karlingi juures. 1914. aastal avaldas Wrangel oma Eestimaa-reisist kolmeosalise artiklisarja: E. Wrangel, „Estländska ströftåg. I. Blick på de „Baltiska“ provinsernas historia och deras förhållande till Sverige“ [Eesti rännakud. I. Pilguheit „Balti“ provintside ajalukku ja nende suhetele Rootsigal], *Sydsvenska Dagbladet Snällposten (SDS)*, 01.09.1914; E. Wrangel, „Estländska ströftåg. II. Reval“ [Eesti rännakud. II. Tallinn], *SDS*, 6.09.1914; E. Wrangel, „Estländska ströftåg. III. Konst och kultur“ [Eesti rännakud. III. Kunst ja kultuur], *SDS*, 13.09.1914.

esimene, kes oma loenguid juba 1902. aastal slaidide abil illustreeris, kasutades nn skioptikoni.⁶¹ Samuti korraldas ta üliõpilastele ekskursioone Mandri-Euroopasse, et seal arhitektuuri tundma õppida ja muuseumides originaalteostega tutvuda – 1905. aastal käidi Kopenhagenis ja 1906 Berliinis.⁶² Uppsalas hakkas August Hahr kunstiajalooseminare korraldama alles 1902. aastal ja loengutel slaide kasutama 1908;⁶³ esimesed välisekskursioonid Uppsala kunstiajaloo üliõpilastele korraldati aga alles 1930. aastatel.⁶⁴

Wrangel avaldas Kjellinile ilmselt mõju ka doktoritöö teema valikul. Arvestades Kjellini senist tegevust Rootsi kirikukunsti uurimisel, olnuks ootuspärane, et ta jätkab seda oma doktoritöös. Lundi ülikoolis hakkas Kjellin aga põhjalikumalt uurima hoopis oma kodumaakonast Värmlandist pärit maalikunstniku Uno Troili (1815–75) loomingu. 1915. aastal kureeris Kjellin Stockholmis Troili 100. sünniaastapäeva mälestusnäitust,⁶⁵ mis kujunes ettevalmistuseks kahes köites ilmunud doktoritööle, mille ta kaitses 1917. aastal.⁶⁶ Siinjuures väärrib märkimist, et töö oponent oli eelajaloolise ja keskaegse arheoloogia professor Otto Rydbeck, mistõttu tema kõrget hinnangut Kjellini tööle ei saa pidada asjatundlikuks („põhjanev ning asjatundlik hinnang 19. sajandi Rootsi portreemaalija loominguks“).⁶⁷ Objektiivsemalt on Kjellini doktoritööd võib-olla hinnanud kunstiajaloolane Hahr:

See on hästi kirjutatud, täis meelelahutuslikke ja panoraamseid kirjeldusi, suurt tähelepanu on pööratud eluloolistele seikadele ja miljöökirjeldustele, mida ilmestavad arvukad väljavõtted kirjavahetusest, nii et lugeja ei saa enam aru, kas tegemist on kunstiteaduse või [Rootsi kirjaniku] Lotten Dahlgreni kuulsate [kodulooliste] kirjeldustega tuntud värmlandlastest ja elust Värlandi maamõisates.⁶⁸

⁶¹ Dan Karlholm, Vetenskapens vardag, 99–100.

⁶² Samas, 105.

⁶³ Samas, 99–100.

⁶⁴ Samas, 106.

⁶⁵ Näitusekataloog: Troili. Egron Lundgren, Uno Troili, Minnesutställning i Malmö museum [Lundgreni ja Troili mälestusnäitus] (Stockholm, 1915), 16–28.

⁶⁶ Uno Troili 1815–75, 1–2 [276 + 274 lk], Sveriges allmänna konstförenings publikation (Stockholm, 1917).

⁶⁷ RA, EAA.2100.2.353, l. 22.

⁶⁸ Sakkunniges utlåtanden, 1, „Professor August Hahrs utlåtande“, Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbetet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929 (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 48.

Kjellini ambitsioon oli nähtavasti kunstniku elu ja loomingu selgitamine avaras kultuuri-ajaloolises kontekstis, kuid Hahri arvates ta selleni ei küündinud. Tema arvates tulnuks selle asemel keskenduda Troili loomingulisele stiilile ja analüüsida, kuidas selles avaldusid tema kaasaegsetelt Rootsi ja välismaa kunstnikelt saadud mõjutused.⁶⁹ Niisiis leidis Hahr, et Kjellin ei suutnud oma doktoritöös „uue“ kunstiajaloo teaduslik-metoodilisi võtteid veel piisavalt hästi demonstreerida.⁷⁰

Pärast doktoritöö kaitsmist nimetati Kjellin 1917. aasta mais ilma konkursita Lundi ülikooli kunstiajaloo dotsendiks.⁷¹ Õppetoolis oli alates 1915. aasta novembrist dotsendina töötanud Harald Brising (1881–1918), kes tegeles peamiselt antiikkunsti ja klassitsismiga. Kjellini uurimistöö keskaja kunsti teemadel oli põhjuseks, miks teda teiseks dotsendiks kutsuti.⁷² Professor Wrangel motiveeris seda Kjellini senise uurimistööga, tõstes esile tema uurimust Grumsi kirikutest,⁷³ Hudiksvali ja Malmö kirikukunstist ning kiites Kjellini lektorivõimeid ja head esinemist doktoritöö kaitsmisel.

Kjellini hakkas Lundis esialgu tööle palgata eradotsendina ja hakkas alles hiljem stipendiumi saama.⁷⁴ Tema ülesanne oli aidata professoril korraldada seminare, kus ta vahel ka ise ettekandeid pidas.⁷⁵ 1917. aasta sügisel arutles Kjellin äsjasurnud Prantsuse kunstniku Auguste Rodini (1840–1917) loominguga ja selle mõjude üle Põhjamaade skulptuurile,⁷⁶ 1919. aasta sügisel kritiseeris ta Roosvali 1918.

⁶⁹ Samas, 48.

⁷⁰ Vt ka Axel Romdahli hinnangut (Sakkunniges utlåtanden, 2, „Professor Axel Romdahls utlåtande“, *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbedet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929* (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 62).

⁷¹ RA, EAA.2100.2.353, l. 12.

⁷² Sakkunniges utlåtanden, 4, „Professor Ewert Wrangels utlåtande“, *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbedet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929* (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 87.

⁷³ Wrangel oli tutvunud uurimuse 500-lehelise käsikirjaga. See ilmus aga trükist alles 1924. aastal (*Kyrkor i Grums härad. Wärmland. I. Sveriges kyrkor V, VII.* (Stockholm, 1924)).

⁷⁴ WMA, Kjellini märkus trükises *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbedet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929*, 19.

⁷⁵ RA, EAA.2100.2.353, l. 7–8.

⁷⁶ Kokkuvõtte ettekandest ilmus Wrangeli toimetatud Kunstiteaduse Ajakirjas („Auguste Rodin, den lefvande ytans mästare“, *Tidskrift för konvetenskap 1917*, 2, 176–177).

aastal ilmunud monograafiat „Ojamaa kiviraidurid“⁷⁷ ning 1920. aasta kevadel analüüsis Ribe toomkiriku kunstiajaloolisi mõjusid Lundi toomkirikule.⁷⁸ Ettekannete pealkirjadest ilmneb, et Kjellin püüdis neis rakendada „uue“ võrdleva kunstiajaloo metodoloogiat.

Kjellin pidas dotsendina nn avatud loenguid ja erakursusi. Olgu meenutatud, et kogu 19. sajandi jooksul oli kunstiajalugu teistest ülikooliainetest enam suunatud haritud üldsusele ning avatud loengutest võisid osa võtta ka huvilised väljastpoolt ülikooli.⁷⁹ Avatud loengutel käsitles Kjellin 1918–19 graafiliste kunstide ajalugu,⁸⁰ 1920–21 Bütsantsi ja Vene kunsti ajalugu⁸¹ ning 1921. aasta sügisel Põhjamaade keskaegset kirikukunsti.⁸² 1920. aasta kevadel luges dotsent üldise kunstiajaloo keskaja perioodi kursust. Kunstiajalugu süvitsi õppivatele üliõpilastele korraldati nn erakursusi (erikursusi). Näiteks 1917. aasta sügisel tutvustas Kjellin õpilastele ülikooli antiigikogusid ja 1918. aasta kevadel andis ta mahukat keskaja kirikukunsti kursust (60 loengut), mille raames toimus ekskursioon Uppsala ja Stockholmi muuseumidesse, kirikutesse ja näitustele ning üliõpilased inventeerisid kaheksat kirikut Skåne maakonnas.⁸³

Kunstiajaloo õppimisel ja uurimisel peeti sel ajal arhitektuuri ja kunstiteostega kohapeal ja muuseumides tutvumist väga oluliseks. 1908. aastal on Lundi ülikooli filosoofiateaduskonna loengute ja eksamite programmis eraldi rõhutatud, et magistritaseme (Rootsi mõistes litsentsiaadi) üliõpilane peaks leidma võimalusi käia vaatamas Berliini kunstikogusid, „sest need on väga meetodiliselt üles

⁷⁷ Johnny Roosval, *Die Steinmeister Gottlands: eine Geschichte der führenden Taufsteinwerkstätte des schwedischen Mittelalters, ihrer Voraussetzungen und Begleit-Erscheinungen*. Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien (Stockholm: Fritze, 1918).

⁷⁸ Mõlemad toomkirikud ehitati 12. sajandi keskpaigas ning asusid siis Taani kuningriigis. Praegused Lõuna-Rootsi alad, sh Lund, kuulusid Taanile kuni 1658. a Roskilde rahulepingu sõlmimiseni. Lundi toomkirikut käsitles mitmes artiklis ka Wrangel.

⁷⁹ Dan Karlholm, *Vetenskapens vardag*, 95–96.

⁸⁰ 1918. a kevadel pidas ta kokku 20 loengut (puulõike tehnika ja ajalugu) ja 1919. a kevadel 28 loengut (Vaselõige, radeering, litograafia). RA, EAA.2100.2.353, l. 7.

⁸¹ 1920. a sügisel ja 1921. a kevadel pidas ta kokku 52 loengut Bütsantsi kunstist ning 1921. a kevadel kaheksa loengut Vene kunstist. RA, EAA.2100.2.353, l. 8.

⁸² *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbedet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929* (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 26.

⁸³ RA, EAA.2100.2.353, l. 7.

Foto 8. Balti kunsttööstuse ja käsitöönäitus Malmös 1914.a. Õhuvaade (Foto: Stockholmi Tehnikamuuseum TEKA0115331).

ehitatud“. Oma erialal edasi jõuda soovivate üliõpilaste jaoks olid välisreisid stuudiumi loomulik osa.⁸⁴ Kjellin oli ise senimaani tutvunud ainult kodumaise kunstiga ja kui ta Lundis ise kunstiajalugu õpetama hakkas, muutus ulatuslikum erialane välisreis juba möödapääsmatuks. Õppejõud ei saanud ju veenvalt kõneleda arhitektuuri- ja kunstiteoseist, mida ta ise polnud näinud. 1919. aastal sai ta riikliku stipendiumi viiekuuliseks reisiks Euroopasse, mis võimaldas tal käia Saksamaal, Austrias ja Taanis. Seal külastas ta enda sõnul umbes sadat muuseumi, tutvus kohalike kirikute ja vanema kirikukunsti ning keskaegsete hauamonumentidega. Taanis uuris ta koos muuseumidirektori M. Mackeprangiga põhjalikumalt umbes 30

⁸⁴ Hans Pettersson, *Gregor Paulsson och den konsthistoriska tolkningens problem* (Stockholm, Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 1997), 28.

Taani maakirikut.⁸⁵ 1921. aasta suvel viibis ta kaks kuud kestnud reisirajal Tšehhoslovakkias, Itaalias, Jugoslaavias, Kreekas, Bulgaarias, Rumeenias, Türgis, Prantsusmaal ja Inglismaal.⁸⁶

Helge Kjellini erialane tegevus enne Tartusse saabumist

Tutvumine välismaa muuseumidega kulus Kjellinil ära ka tema igapäevatöö. Alates 1918. aastast töötas ta Lundi ülikooli kunstimuseumis ja tutvustas muuseumitööd ka üliõpilastele. Kjellin korrastas muuseumi vaselõikekabineti ning graafikaloengutes õpetas üliõpilastele graafikatehnikate määramist, tutvustas kogude korrastamise põhimõtteid ja juhendas kataloogimist. Graafikakogude korrastamine pälvis mitme näitusega: Madalmaade ja Saksa 15.–18. sajandi vase ning puulõikekunstist (u 450 teost), Saksa ja Austria maali-, joonistus- ja graafikakunstist (u 300 teost), Prantsuse 19. sajandi joonistustest ning vanematest välismaa ja Rootsi litograafiatest. Lisaks sellele korraldas Kjellin muuseumis näitusi Põhjamaade kunstnike loomingust, „Kreeka-Bütsantsi keskaegse ja hilisema aja maali ja käsitöö ning Vana-Pärsia maalikunsti näituse“ (u 380 teost) ning näitused Saksa kaasaegsest graafikast ja Prantsuse 19. sajandi kunstist.⁸⁷ Ta koostas ka näitustega kaasnenud kataloogid ja kirjutas sinna sissejuhatavad tekstid ning tutvustas väljapanekuid ajakirjanduses.⁸⁸ Lisaks sellele korraldas Kjellin kunstinäitusi Stockholmis ja Malmös.⁸⁹

⁸⁵ Handlingar rörande..., 20.

⁸⁶ RA, EAA.2100.2.353, l. 5. Vt ka *Handlingar rörande ...*, 22.

⁸⁷ RA, EAA.2100.2.353, l. 4.

⁸⁸ Kjellin, „Något om grafisk teknik samt en orienterande översikt av kopparticks- och träsnittskonstens historia“, *Nederländska och tyska kopparstick och träsnitt, 1400–1700-talen: utställningskatalog* (Lund: Lunds universitets konstmuseum, 1920), 5–11; Kjellin, *Utställning av Halvor Bagges samling av grekisk-bysantinsk måleri och konsthantverk från medeltiden och senare tid* (Lund: Lunds universitets konstmuseum, 1921); Kjellin, „Teknik“, *Historisk utställning. Äldre utländska och svenska litografier* (Lund: Lunds universitets konstmuseum, 1921), 18 lk; „Utländska och svenska litografier. En historisk utställning på Konstmuseet“, *Lunds Dagblad*, 16.04., 19.04. ja 21.04.1921 (RA, EAA.2100.2.353, l. 10; *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbetet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929* (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 24).

⁸⁹ 1917 Skåne maalikunstniku Johan Christoffer Boklundi (1817–1880) mälestusnäitus Löuna-Rootsi kunstühingu egiidi all Malmö muuseumis; 1921 Ernst Norlindi (1877–1952) näitus Malmö raekojas (*Handlingar rörande...*, 20).

Kõige selle kõrval ei jätnud Kjellin hooletusse kirikute uurimist. Rootsi kirikute inventeerimisprogrammis jätkas ta tööd Värmlandis, kus oli alustanud juba 1911. aastal. 1921. aastaks oli ta läbi uurinud ligi 100 kirikut. 1914 oli ta seoses Malmö näitusega alustanud ka Skåne kirikute inventeerimist ja 1918 määrati ta Skåne kirikute uurimisprogrammi juhiks. Koos Lundi kunstiajaloo üliõpilastega oli ta seal 1921. aastaks uurinud ja inventeerinud üle 230 kiriku.⁹⁰ Kirikute ja neis asuvate esemete inventeerimiseks oli Rootsi kirikute uurimisprogrammis välja töötatud nn kiirinventeerimise ankeet, mida üliõpilased kohapeal täitsid. Pärast ankeetide kontrollimist saatis Kjellin need edasi Roosvalile.⁹¹ Skåne kirikute inventuuri põhjal oli Kjellin avaldamiseks ette valmistanud kolm publikatsiooni, mis pidid ilmuma „Rootsi kirikute“ sarjas. Kahjuks neist ühtegi ei avaldatud. Küll aga kirjutas Kjellin peatüki „Dekoreeritud messingnõud ja nende pealiskirjad“ Wrangeli ja Rydbecki koostatud Skåne kirikukunsti raamatusse.⁹²

Arvestades Kjellini üsna ulatuslikku väliuurimuslikku ja sellega kaasnenud kameraalset- ja arhiivitööd, võiks eeldada suuremat kirjatööde hulka. 36-aastaselt oli ta trükkis avaldanud vaid rootsi keeles ja kokku 21 erialakirjutist mahus u 1200 lehekülge, sh doktoritöö 550 lehekülge.⁹³ Võrdluseks võiks tuua hilisema Stockholmi ülikooli kunstiajaloo professori Henrik Cornelli (1890–1981), kes samuti oli koos Roosvaliga Upplandis kirikuid uurinud. 36-aastasena oli Cornell avaldanud juba 42 erialakirjutist mahus üle 1200 lehekülje, lisaks rootsikeelsetele ka saksa ja inglise keeles ning valdavalt kirikukunsti kohta.⁹⁴ Lundi ülikooli hilisem kunstiajaloo professor Ragnar Josephson (1891–1966) oli 36-aastaselt avaldanud üle 50 erialakirjutise, mahus üle 2500 lehekülje, lisaks rootsi keelele ka saksa, inglise, taani ja prantsuse keeles, sh mitu monograafiat.⁹⁵

⁹⁰ RA, EAA.2100.2.353, l. 3–4.

⁹¹ RA, EAA.2100.2.353, l. 18.

⁹² Kjellin, „Ornerade mässingsfat och deras inskrifter“, Otto Rydbeck och Ewert Wrangel, *Äldre kyrklig konst i Skåne: studier utgivna med anledning av kyrkliga utställningen i Malmö 1914* (Lund: Berlingska boktryckeriet, 1921), 201–245.

⁹³ „Utdrag ur docenten Henrik Cornells ansökningshandlingar“, *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbedet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929* (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 23–24.

⁹⁴ Utdrag ur docenten Henrik Cornells ansökningshandlingar, 7–9.

⁹⁵ Utdrag ur docenten Ragnar Josephsons ansökningshandlingar, *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbedet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929* (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 14–17.

Foto 8. Lundi ülikooli ajaloomuuseumi kirikukunsti ekspositsioon (Per Bage foto, 1929, Lundi ülikooli raamatukogu pildikogu, ublu-558).

Eelnimetatud kolm kunstiajaloolast kandideerisid 1928. aastal Lundi ülikooli kunstiajaloo professoriks, sest Wrangel läks samal aastal pensionile. Nende erialast kompetentsi võrdlesid ja hindasid professorid Hahr, Romdahl, Roosval ja Wrangel. Hahr tõstis esile, et võrreldes Cornelli ja Josephsoniga oli Kjellini teaduslikult vähem produktiivne. Kjellini esimesi publikatsioone pidas Hahr kultuuriajaloolisteks. Esimeseks *kunstiajalooliseks* kirjutiseks pidas ta Kjellini 1917 ilmunud peatükki Värmlandi kiriklikest mälestusmärkidest Värmlandi koguteoses.⁹⁶ Rohkem biograafiliseks kui kunstiajalooliseks uurimuseks pidas Hahr Kjellini doktoritööd. Kõrgemalt hindas ta Kjellini 1918 ilmunud uurimust keskaegsetest hauamumentidest Põhjamaades.⁹⁷ Selles artiklis käsitles autor väärtus-

⁹⁶ H. H. Hilderandsson, Sixten Samuelsson, En bok om Värmland och värmlänningar (Uppsala: Almqvist & Wicksell, 1917).

⁹⁷ Kjellin, Medeltida gravvårdsformer i Norden, *Lunds Universitets Årsskrift*. N. F. Avd. 1, Bd. 14, Nr 19. Lund, 1918, 36 lk.

likke 12. sajandi hauamonumentide leide ning väitis vormianalüüsi baasil, et Skånes oli sel perioodil teatud stiilitunnustega hauamonumendi tüüp.⁹⁸ Roosval tunnustas Kjellini kui ühte esimest *Rootsi kirikute* kaastöölisi, kes paistis silma ülima põhjalikkusega kirikute uurimisel ja kirjeldamisel. 1928. aastal Kjellini teaduslikku tegevust tagantjärele hinnates ja teiste kandidaatidega võrreldes leidis Roosval, et Kjellini olulisemad erialased saavutused jäid Tartu Ülikooli aega ja kitsama erialase huvivaldkonna leidis ta alles pärast 1923. aastat.⁹⁹

Kokkuvõte

Muuseumide jaoks ja kirikupärandi uurimiseks pädevaid kunstiajaloolasi oli Rootsis hakatud koolitama alles 20. sajandi esimestel kümnenditel ja Helge Kjellin kuulus õigupoolest sellesse esimesse ülikoolides koolitatud kunstiajaloolaste põlvkonda. Paljud selle põlvkonna Rootsi kunstiajaloolased olid ülikoolis või ka väljaspool ülikooli kokku puutunud kunstiajaloolase ja hilisema professori Johnny Roosvaliga, kellel oli Rootsi 20. sajandi esimese poole kunstiteadusele suur mõju. Kjellini ambitsioonid aga ei piirdunud keskaegsete kirikute uurimisega, vaid olid hoopis laiemad ja võib-olla isegi laialivalguvad. Litsentsiaadiõpinguid jätkas ta pärast Uppsala ülikooli lõpetamist Lõuna-Rootsis Lundi ülikoolis professor Ewert Wrangelli juures ning kirjutas ka doktoritöö hoopis Rootsi 19. sajandi romantismiaja maalikunstniku Uno Troili loomingust ning asus pärast seda tööle Lundi ülikooli kunstiajaloo dotsendina.

Tartusse kandideerides võis Kjellin pidada silmas sama, mida üldiselt arvasid 19. sajandil Läänemere provintsidesse Tartu ülikooli õppejõududeks tulnud nn riigisakslased. Nad töötasid siin lühikest aega ja kasutasid Tartu ülikooli hüppelauana, et tagasi pöörduda ja edasi töötada kodumaa ülikoolides. Võttes vastu professorikoha Tartu Ülikoolis ja riigis, mille staatus, majandus ja olme olid ebastabiilsed, arvestas Kjellin võimalusega, et see annab talle parema posit-

⁹⁸ Sakkunniges utlåtanden. 1 „Professor August Hahrs utlåtande“, 50.

⁹⁹ Sakkunniges utlåtanden. 3 „Professor Johnny Roosvals utlåtande“, *Handlingar rörande tillsätandet av lediga professorsämbetet i konsthistoria med konstteori vid universitetet i Lund 1928–1929* (Lund: Carl Bloms Boktryckeri, 1929), 81.

siooni Rootsis. Hiljem kandideeriski ta Lundi ülikooli kunstiajaloo professori kohale, kuid jäi konkurentsist alla Ragnar Josephsonile.

Kjellini ülikooliõpingute ajal hakati Rootsi „uuele“ kunstiajaloolle alles selgemaid piirjooni andma ja ta sai olla ise selle protsessi osaline. Tema akadeemiline ja erialane tegevus näitab ilmekalt uue elukutse kujunemist, millele selle eriala ülikoolis lõpetanud noored sisu andma hakkasid. See oli eneseleidmise teekond, sest kunstiajaloolase tegevuse spetsiifika polnud nii enesestmõistetav, nagu see oli hiljem. Kjellin õppis kunstiajaloolaseks ajal, mil Rootsi kunstiteaduses valitses veel kultuuriajalugu. Piirid kunstiajaloo, arheoloogia ja etnograafia vahel ei olnud veel nii selged, sest vastavad erialad olid ülikoolides alles hiljuti loodud või loomisel. Kjellini tegeles nii keskaegse kirikukunsti kui ka 19. sajandi maalikunstiga; ta osales arheoloogilistel väljakaevamistel ja tegeles ise ehitusarheoloogiaga; ta töötas muuseumis ja korraldas näitusi, õpetas ülikoolis ja pidas töölistele populaarteaduslikke loenguid; ta oli kunstiajaloo ühingu, aga ka Lundi etnograafiaühingu liige ning tundis üha süvenevat huvi oma kodumaakonna kultuuriloo kõikvõimalike ilmingute vastu.

Elsbet Pareki arvamus, et Kjellin oli eestlaste jaoks rootslasena võõram, asetub võrdlustaustale soomlasest arheoloogiaprofessori Aarne Michael Tallgreniga, keda ta ülivõrdeis kirjeldas. Tallgren oli „imposantne isiksus“ ja „omas suurt mõju oma üliõpilastele“, ta oli eesti keele „laitmatult ära õppinud, hääldades seda vaid veidi liiga pehmelt“, ta oli hea pedagoog, kes „oskas leida ja toetada noortes andekust ja töövõimet“, ja mis kõige tähtsam – „ta õhutas meie rahvuslikku iseteadvust“.¹⁰⁰ Võrdluses Tallgreniga jäi Kjellin alla ning tema kasuks ei rääkinud ka pidevad rahalised nõudmised, mida Voldemar Vaga lausa väljapressimisteks nimetas. Kuid eelkõige oma suhtumise tõttu eesti üliõpilastesse, mis mälestuste kaudu järgnevatele põlvkondadele edasi kandus, pole Kjellini panust Eesti kunstiajalukku minu arvates õiglaselt hinnatud.

Kjellin oli üks Eesti keskaegsete kirikute ehitusarheoloogilisele uurimisele alusepanijatest ning kindlasti aitas kaasa sellele, et seda „võõraks“ peetud pärandit hakkasid eestlased aja jooksul omaks võtma ja ümber hindama. Kjellin alustas Tartu Ülikooli graafikakogude

¹⁰⁰ Elsbet Parek. ... ja põlvest põlveni kajab, 135.

korrastamist ning koostas ja korraldas Eesti Rahva Muuseumi kunsti- ja kultuuriloolise osakonna esimese ekspositsiooni Raadi mõisas. Kõige olulisem on tema panus Tartu Ülikooli professionaalsete kunstiajaloolaste õpetamisse, milleks ta koostas põhjaliku õppekava. Teisalt võib talle ette heita enneaegset lahkumist, mis võis olla üks põhjusi, miks kunstiajaloo õppetooli juba 1926. aastal kaotada taheti.

Eero Kangor (MA) on Eesti Kunstiakadeemia doktorant ja Tallinna linnaplaneerimise ameti peaspetsialist

„As a Swede he was stranger to us.“
Art historian Helge Kjellin's academic years
and development before coming to Tartu

EERO KANGOR
Estonian Academy of Arts

In 1921, the assistant professor of art history at the Swedish University of Lund, Helge Kjellin (1885-1984), was invited to the chair of art history at the University of Tartu in Estonia. He arrived in Tartu in January 1922 and left the chair in June 1924. It would seem that his stay in Tartu was relatively short, however, the majority of foreign professors invited to the reorganised Estonian university during and just after the War of Independence, did not stay here for much longer.

Kjellin had altogether about 100 art history students in Tartu during this period. Two of them have described their personal experience and relationship to the professor in their published memories. Elsbet Parek was quite critical and said that Kjellin seemed to look down on the Estonian students and considered them “too primitive to study art history.” In her opinion, the professor stressed his higher status by all possible means, for example travelling in a ship cabin on their expedition to the churches on the Estonian island Saaremaa while students had to travel on the deck. E. Parek concluded that the professor did not manage to develop a friendly relationship with his students. In addition he was always unsatisfied with the university council for giving scarce funds for the development of his chair. E. Parek’s sentence “As a Swede he was stranger to us” should be continued, because she was actually comparing Kjellin with the Finnish professor of archaeology – Aarne Michael Tallgren. The latter was much appreciated by the students and very friendly with them and he also had good relationships with the university council.

Kjellin’s negative image among his students might have been one of the reasons for neglecting his work by Estonian art historians during the following decades. There are only a few articles written about him and his work in Estonia. However, much can be found out from the curriculum vitae he sent to the University of Tartu in 1920 and if

the few biographic articles in Swedish and the materials in his personal archives are added the following can be summarised.

Kjellin was born in a big middle-class family in Värmland, Sweden. The family moved to Stockholm where he went to a prestigious boys' gymnasium that prepared students for higher education. He was interested in history and literature and even made his debut as a novelist before deciding to study literature at Uppsala University. However, meeting the art historian Johnny Roosval, might have been the reason to graduate as an art historian instead. Similarly to his professor Kjellin also took to the study of medieval church architecture.

After graduation from Uppsala University in 1913 Kjellin started practicing art history at the National Museum of History in Stockholm where he managed to impress his supervisor and the director of the museum. After diligent work for the Hudiksvall church art exhibition, in 1914 he was sent to Malmö museum to reorganise the exposition. One thing was followed by another and he was asked to participate in the preparation of the Skåne church art exhibition. The curator of the exhibition was the director of the history museum in Lund - Otto Rydbeck who worked with the professor of literary and art history in Lund University - Ewert Wrangel. As a result Kjellin continued his academic studies in Lund.

Kjellin was promoted Doctor of Philosophy with a thesis on the oeuvre of the 19th century Swedish artist Uno Troili. Kjellin seems to have aspired towards a cultural historical treatment of the subject, but as he delved into biographical minutiae of peripheral importance, his thesis was criticised by some prominent Swedish art historians for not being "scientific" enough. During this time period, however, art history was striving for academic independence in Swedish universities, and the question of making art history more "scientific" was very important.

Before participating in the competition for the chair of art history in Estonia, Kjellin became assistant professor of art history at the Lund University. He not only held lectures and seminars primarily on medieval art history, but also did most of his research on the same topic. At the same time he was engaged with organising exhibitions at the university art museum. His experience of the museum work

was probably the main reason for inviting him to Estonia. However, in Estonia he also continued his research on medieval churches. He could be considered the first art historian in Estonia who started to use modern methods to study the building history of medieval architecture. During the few years in Tartu he established the academic education of professional art historians in Estonia.